

Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави

Фелікс Рудич,

доктор філософських наук,
завідуючий відділом

теоретичних і прикладних проблем політології
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Кураса НАН України

Проблема місця і ролі правлячої політичної еліти, політичного класу у становленні української державності останнім часом інтенсивно досліджується політичною наукою. Відбуваються круглі столи, наукові конференції. Вийшла друком низка монографічних праць [1], періодично публікуються аналітичні матеріали [2]. Безперечний інтерес у цьому плані становить часопис „Политический класс”, що виходить з 2005 року в Російській Федерації і який вміщує ґрунтовні статті із зазначеної проблематики.

Питання правлячої еліти, політичного класу, їх ролі в утвердженні української держави набувають особливої актуальності на нинішньому етапі – на етапі формування та діяльності владних структур після дострокових (вересень 2007 року) виборів до Верховної Ради України.

Виходимо з того, що політичний клас, правляча еліта представляє собою вищі соціальні прошарки, які володіють атрибутами впливу, зосередили у своїх руках реальну владу в основних сферах життєдіяльності держави. Це і депутатський корпус парламенту, і адміністративно-управлінська еліта, і еліта судової влади, і дипломатична еліта, і лідери політичних партій, громадських рухів, керівники аналітичних, політологічних центрів, фондів.

Соціальна значущість політичного класу, правлячої еліти залежить від рівня політичної культури і активності як еліти, так і громадян суспільства, і саме тут поле реалізації конкретики, яку доцільно оглянути пильніше.

Маємо віддати належне правлячій еліті України, як би критично ми до неї не ставилися: за роки незалежності за її участю українська

державна відбулася в усіх формальних вимірах.

За Конституцією „Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна правова держава” [3]. В суспільно-політичній сфері відбулося становлення владних структур, формується політичний клас, багатопартійна система, діють осередки громадянського суспільства – громадські об'єднання, недержавні аналітичні центри, незалежні друковані та Інтернетвидання. В економічній сфері відбуваються трансформаційні процеси, спрямовані на впровадження ринкових засад. У зовнішньополітичній сфері незалежність, суверенітет і недоторканність кордонів України визнані світовою спільнотою; країна стала рівноправним членом багатьох міжнародних об'єднань та організацій.

Проте – і це теж реальність – сучасний етап розвитку українського суспільства все ще характеризується кризовою ситуацією, яка охоплює політичну, економічну, соціальну і духовну сфери. В політичній сфері все ще не подолано апатії і недовіри громадян до діяльності владних структур. В економічній сфері не існує довгострокової стратегії інноваційного розвитку виробництва. В соціальній сфері зростає майнова нерівність, переважна частина населення зубожіє. Найбільш глибокою і небезпечною для суспільства є криза в духовній сфері: спостерігається втрата політичних і соціальних орієнтирів та ідеалів, криза світогляду, суті і смислу повсякденного буття, виникає ідеологія несприйняття нинішньої дійсності.

Отже, головна проблема для України має внутрішній характер і полягає у невідповідності її сучасного стану прийнятним у цивілізованому світі критеріям. Досвід держав пострадянського простору свідчить, що політика в них страждає на численні „дитячі хвороби”, серед яких, насамперед, неадекватність наявної еліти і її політичних лідерів вимогам часу і потребам суспільства. І Україна не виняток. Після здобуття незалежності правляча політична еліта України так і не спромоглася визначити стратегію розвитку суспільства, шляхи вирішення проблем, що постали перед ним, не консолідувала суспільство і не повела його за собою, не змогла зробити для народу того, що повинна була зробити, маючи владу.

Правляча політична еліта здебільш визначається як меншість суспільства, достатньо самостійна, відносно привілейована група (або сукупність груп), яка має відповідні психологічні, соціальні та політичні якості й бере безпосередню участь у формуванні та реалізації політичних рішень, пов'язаних з використанням державної влади, у здійсненні стратегії розвитку суспільства в цілому [4].

Сучасна владна еліта, яка виросла ще в умовах союзної держави, не сформувалась як справжня еліта, а тому виявилася неспроможною вирішувати загальнодержавні завдання. Правлячу політичну еліту в Україні представляють колишні партійні, профспілкові, комсомольські

функціонери, а також представники національно-демократично налаштованих верств. Перші, прийшовши до влади в умовах, коли не існувало досконалих законів, у своїй переважній більшості стали задовольняти власні інтереси. Другі, не маючи професійних умінь і навичок управління, виявили безпорадність у вирішенні складних соціальних та економічних проблем, які постали перед суспільством, в результаті чого практично зійшли з політичної сцени, проте не забули, керуючись мораллю „нової буржуазії”, її зневагою до закону, збагатитися особисто. Академік І. Дзюба слушно зазначає: „Відбувся раптовий викид у псевдоеліту, склалася „гримуча суміш”, в якій змішались осколки радянської партійної номенклатури, політичні кар'єристи, демагоги, сумнівного походження скоробагачки” [5].

У результаті в переважній більшості до влади на всіх рівнях прийшла олігархізована, корумпована управлінська еліта. На сучасному етапі правляча еліта об'єдналася в олігархічні клани, нерідко їх називають клієнтелами. Головна їхня мета – особисте збагачення. Спостерігаємо феномен приватизації влади, сутність якого полягає у прагненні владних еліт збільшити владу заради самої влади з тим, щоб використати її для розподілу державних ресурсів, а не для реалізації програм, спрямованих на піднесення рівня життя громадян, що, зрештою, приводить до тотальної корумпованості останньої. Корупція пронизує владну вертикаль згори до низу, а „зразки” такої поведінки встановлюються на найвищих щаблях державного управління.

Тижневик „Фокус” в лютому 2008 року опублікував рейтинг 130 найбагатших людей України, економічний статок яких налічує понад 100 млрд. доларів [6]. Очолюють список Р. Ахметов (14,6 млрд.) і В. Пінчук (10,5 млрд.). Серед найбагатших людей бачимо 15 народних депутатів України, в тому числі від Партії регіонів – 11, Блоку Ю. Тимошенко – 3, „Нашої України – Народної самооборони” – 1.

Не можна не погодитися з тим, що причина суспільної неефективності сучасної української правлячої політичної еліти не у браку знань і вмінь, а в тому, що вона не має органічної потреби брати до уваги інтереси суспільства. Така потреба може диктуватись або моральними засадами еліти, або дійовими механізмами її політичної відповідальності, або тиском громадянського суспільства. Проте мораль нової буржуазії такої чесноти, як служіння суспільству, не передбачає. Певною мірою це пояснюється й тим, що переважна більшість представників політичної еліти походить із сільської місцевості або невеликих міст і є носіями традиційної культури, одним з визначальних компонентів якої є трайбалізм – схильність до культурної і суспільно-політичної кланової відокремленості, простіше – містечковості та кумівства. Використовуючи корпоративні, сімейні зв'язки, клани прагнуть захопити владу в країні чи регіоні або узурпувати її в окремих владних структурах в інтересах своїх представників [7]. Ці риси політичної еліти на нинішньому етапі

Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави

Фелікс Рудич

стали особливо виразними і, зрештою, визначають цінності, якими вона керується у своїх діях.

Зрозуміло, що така еліта могла створити політичний устрій лише за власною міркою – і створила його. Виразними рисами цього устрою є нехтування суспільними інтересами, безконтрольність, безвідповідальність, непрозорість. Близькістю до центрів прийняття державних рішень, товщиною гаманця, демонстративним надвитратним особистим споживанням почали вимірювати публічну репутацію того чи того представника еліти. Небезпека криється в тому, що Україна може опинитися в такому стані, коли в суспільстві формуватимуться, за словами Б. Дізраелі, „дві нації, між якими немає спілкування, які мають настільки мале уявлення про звичаї, думки, почуття одне одного, наче вони жителі різних зон, мешканці різних планет. Вони формуються під впливом різного виховання, споживають різні страви, у них різні манери поведінки, і живуть вони за різними законами”.

В результаті між владою і суспільством немає взаєморозуміння, шириться глибоке провалля. До того ж, правляча політична еліта розбещує суспільство, що призводить до корозії моральних цінностей. І особливо небезпечним є те, що серед молоді спостерігається стійка тенденція до зниження морального порога, молоді люди починають думати, що досягти „елітарних” позицій у суспільстві можна лише нехтуючи нормами моралі.

На роль справжньої еліти претендує політична еліта, яка нині прийшла до влади. Проте вона, в усякому випадку значна її частина, має переважно те ж коріння, що й та, що від влади відійшла. Чи зможе нова еліта, оволодівши владою, бути справжньою? Час покаже.

Перед Україною нині на весь зріст постало завдання реформувати політичну систему задля зміцнення конституційного ладу, зростання ефективності діяльності державних органів, поглиблення демократичних засад управління, духовного оновлення і морального оздоровлення суспільства, підвищення добробуту громадян, зміцнення національної безпеки та міжнародного авторитету країни.

Відповідно до Закону України „Про внесення змін у Конституцію України” від 8 грудня 2004 року, реформа політичної системи, яка почала діяти з 1 січня 2006 року, спрямована, насамперед, на вирішення інституційних питань: як перетворити Україну на парламентсько-президентську республіку, досягти оптимального розподілу повноважень Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, якою має бути виборча система формування законодавчої влади. Без сумніву, ці питання важливі і їх необхідно вирішувати, передовсім на конституційному рівні, хоча розв'язуються вони, як свідчить практика, болісно й суперечливо, нерідко на шкоду міжнародному авторитету країни. Зрештою, політична криза, яка супроводжувалася значною кількістю непереконливих з правової точки зору дій (міграція народних депутатів з однієї фракції до

іншої, Укази Президента про розпуск парламенту, тиск політичних сил на Конституційний Суд, призначення і раптове звільнення Генерального прокурора), завершилася достроковими виборами 30 вересня 2007 року.

16 жовтня 2007 року Центральна виборча комісія оголосила результати позачергових виборів народних депутатів України. Визначено кількість депутатських мандатів, які отримали політичні сили, що прийшли до парламенту: Партія регіонів отримала 175 мандатів, БЮТ - 156, „Наша Україна - Народна самооборона” - 72, Комуністична партія України - 27, Блок В. Литвина - 20 [8]. Депутатські фракції БЮТ і „НУ - НС” утворили правлячу коаліцію, уряд очолила лідер БЮТ Ю. Тимошенко. Проте нинішній формат Верховної Ради, який практично не змінився, таїть у собі небезпеку подальшого протиборства політичних сил. Реальність це підтверджує.

Конфлікт між гілками влади, а точніше – між Президентом і Прем'єр-міністром та їхнім оточенням, перманентно триває. Протистояння між гілками влади зумовлюється: болісним процесом перерозподілу повноважень; недосконалістю змін, внесених до Основного Закону; суб'єктивним фактором взаємовідносин між керівниками держави, їх оточенням і опозицією.

На сучасному етапі нагальною потребою для українського народу є сильна демократична влада. Сила демократичної влади (за такою владою перспектива) значною мірою ґрунтується на довірі народу, його активній, зацікавленій участі у здійсненні державної політики. Для здобуття такої довіри, поряд з іншими передумовами, вирішальними є дії самої держави, її владних структур, політичного лідера, правлячої політичної еліти, які мають бути етично мотивовані.

Нині в Україні триває активний процес формування основних структур громадянського суспільства. Це - політичні партії. Їх головна функція, яка має безпосередній стосунок до громадянського суспільства, полягає в артикуляції інтересів різних соціальних прошарків населення. Далі йдуть групи інтересів. До груп інтересів належать об'єднання підприємців, професійні спілки, товариства споживачів, благодійні товариства. В міру створення інфраструктури ринку з'являються відповідні бізнесові спілки та асоціації. До цього слід додати „третій сектор” – неформальні, неурядові, некомерційні організації.

Новим соціальним інститутом для України є місцеві органи самоврядування. Згідно з правовими актами, важливими ознаками будь-якого органу місцевого самоврядування є його правова, організаційна та фінансова автономія. Значущість місцевого самоврядування полягає в тому, що воно забезпечує оптимальне поєднання загальнодержавних інтересів та інтересів кожної місцевої спільноти і відіграє роль впливового інституту громадянського суспільства.

Оцінюючи діяльність структур громадянського суспільства, можна стверджувати, що у них є достатній потенціал, який дає змогу громадянам

брати участь у процесі прийняття політичних рішень з життєво важливих питань і здійснювати контроль за їх реалізацією. Проте реальний вплив громадських організацій на політичній арені все ще незначний, а їх можливості обмежені.

Подальший розвиток громадянського суспільства в Україні залежить від розв'язання низки непростих проблем. Одна з них - удосконалення відносин між державою і суспільством, владою і громадянами. За роки незалежності Україні не вдалося створити ситуацію, за якої більшість громадян відчували б себе активними суб'єктами політики, а не її пасивними об'єктами. Громадянське суспільство в Україні поки що не заявило про себе як центр ваги, з яким би мушили рахуватися владні структури, не стало противагою владі.

Влада - одна з фундаментальних засад суспільства. Вона є скрізь, де наявні усталені об'єднання людей: у сім'ї, у виробничих колективах, в різних організаціях і закладах, у державі. Влада - це здатність системи забезпечити виконання її чинниками взятих зобов'язань, спрямованих на реалізацію колективних цілей. Б. Рассел: „Влада може бути визначена як реалізація намічених цілей” [9].

Влада, політична влада - це здатність і можливість однієї особи, групи осіб справляти визначальний вплив на політичну діяльність і політичну поведінку громадян та об'єднань за допомогою різних засобів: волі, авторитету, права, насильства. Сутність політичної влади визначають її функції: формування політичної системи суспільства; управління справами суспільства і держави; створення відповідного типу правління, режиму і, зрештою, державно-політичного устрою.

Політична влада ширша за змістом, ніж влада державна, оскільки відносно самостійне значення мають стосунки влади з громадськими об'єднаннями, політичними партіями, громадянами, зокрема під час виборів, інших масових акцій. Важливим компонентом політичної влади є культура влади - форма соціальних відносин, які полягають в обмеженні примусу і переході до застосування в управлінні авторитету і традицій. Культура влади базується на законі й авторитеті громадян, суспільства, правової ідеї.

Остаточний вихід з глибокої політичної і економічної кризи, у якій опинилася наша держава, можливий лише на шляху поглиблення демократії, приведення в дію матеріального та інтелектуального потенціалу країни. Для цього народ як суверен всієї влади в державі повинен мати організаційні структури для реалізації власної владної волі. Наявність розвиненої партійної системи, сучасних форм безпосередньої і представницької демократії, офіційної опозиції - вирішальні умови незворотності демократичного процесу.

Сильною демократична влада може бути за наявності відповідних ресурсів. Діяльність громадян на підтримку своєї влади, формування реальних зразків їх правової поведінки є вирішальним соціальним

ресурсом демократичної держави. В Україні поки що цього не сталося.

Головним ресурсом демократичної влади є не нагромадження (і не загарбання) речей, грошей, земель, а високорозвинене матеріальне і духовне виробництво. Адже зрозуміло, що доки держава не забезпечить себе достатньо міцним і надійним економічним базисом, доти будь-які сподівання на проведення сильної авторитетної внутрішньої і зовнішньої політики залишатимуться утопічними.

Ще одна проблема - формування ефективних соціальних відносин, які б забезпечували економічну свободу особистості й формування потужного середнього класу.

Соціальна структура українського суспільства характеризується на сучасному етапі наявністю чотирьох соціальних прошарків: верхній (правлячий прошарок, який виступає в ролі основного суб'єкта перетворень); середній (підприємці, менеджмент середніх і невеликих підприємств, середня ланка владних структур, найбільш кваліфіковані інженерно-технічні фахівці – цей прошарок є або може бути соціальною опорою політичних та економічних перетворень); базовий (охоплює дві третини суспільства, має середній професійно-кваліфікаційний потенціал і відносно обмежені трудові можливості); нижній (переважно люди поважного віку, а також ті, хто не має професії). І, нарешті, „соціальне дно” (напівзлочинні елементи, алкоголіки, наркомани, бомжі тощо).

Зародковий стан, у якому перебуває середній прошарок, боротьба за виживання найчисельнішого базового прошарку, який найближчим часом не може розширити рамки середнього класу, робить відкритою проблему формування масової соціальної бази демократії і громадянського суспільства в Україні.

В умовах подолання тенденції зубожіння, відкритого і прихованого безробіття, низької оплати праці, низьких пенсій, кризи системи охорони здоров'я, корупції в освіті захист соціальних прав населення є центральною проблемою становлення громадянського суспільства в Україні.

XX століття знаменувало перехід усіх західноєвропейських держав до практичної реалізації ідеї поділу влади відповідно до власних можливостей, політичних цілей та історичних традицій. Поділ влади - провідний механізм функціонування всіх видів політичної і неполітичної влади, характерна для демократичної держави система функціонування влади, згідно з якою законодавча, виконавча і судова влада здійснюються різними людьми. Тільки узгодження дій усіх трьох гілок влади спроможне забезпечити функціонування і стабільний розвиток держави. Принцип розподілу функцій влади невід'ємний від визнання єдності державної влади, джерелом якої є народ.

Саме під цим кутом зору має здійснюватися процес внесення змін до Основного Закону держави.

Вибір стратегії внутрішньої і зовнішньої політики України має доповнюватися гнучкою тактикою і сильною політичною волею щодо

реалізації висунутої стратегічної мети. Будь-яка стратегія, будь-який план не можуть здійснитися самі собою. Потрібні цілеспрямовані, рішучі дії владних структур (Президента, Верховної Ради, уряду), підтримувані суспільством і спрямовані на те, щоб не тільки здійснити позитивні зміни в економіці країни, а й зробити її політично стабільною, економічно потужною, незалежною державою. Роль політичного лідера, правлячої політичної еліти в цьому процесі незаперечна.

Історичний досвід, особливо першої половини ХХ сторіччя, показує нам найбільш видатних, яскравих і харизматичних лідерів, вождів, політиків, які в складний час не лише виводили свої країни з економічної кризи, але й перетворювали їх на держави, з якими рахувалися в цілому світі: К. Аденауер в Німеччині, Ш. де Голль у Франції, Ф. Рузвельт в США, Й. Сталін в СРСР, У. Черчилль у Великій Британії. Такими прикладами ще не може похвалитися ХХІ сторіччя.

Винятком тут є, при неоднозначному ставленні до цього, восьмирічне перебування на посту Президента Російської Федерації В. Путіна. Журнал „Тайм” (грудень 2007 року) визнав російського президента „людиною року”: „В. В. Путін продемонстрував майстерність керівництва, принісши стабільність нації, яка з нею незнайома, і повернув Росію до світової влади” [10].

Вибори третього Президента України в грудні 2004 року у суспільній свідомості пов'язували з визначенням нової перспективи розвитку держави, нової якості як держави, так і суспільства. Громадяни, як свідчать результати соціологічних досліджень, бажали бачити на посаді Президента визнаного лідера загальнонаціонального масштабу, раціонального політика, який, очоливши державу, впевнено завершив би економічні реформи, рішуче поборов бідність, безробіття, викоренив би злочинність, корупцію, клановість. Але й досі цього не сталося [11]. Демократичні декларації в устах нової влади носять риторичний характер, а не свідчать про реальне прагнення орієнтуватися на демократичні норми соціального життя і власним прикладом демонструвати зразки поведінки, які б відповідали не архаїчним (захоплення старовиною, трайбалізм як основний принцип підбору керівних кадрів), а сучасним демократичним цінностям, таким, як верховенство права і рівність усіх перед законом, повага до прав та інтересів кожного громадянина, соціальна солідарність, громадянська активність.

Якими рисами має бути наділений лідер держави, щоб оволодіти ситуацією?

По-перше, він повинен сміливо брати на себе політичну відповідальність і посідати активну позицію стосовно тих процесів, які відбуваються в країні. По-друге, об'єднуючи націю, він має виходити з того, що інтереси і єдність політичної нації - це абсолютний пріоритет стосовно будь-яких інтересів. У цьому контексті важливо проявляти

політичну коректність щодо питань, які не сприймаються нацією в цілому. Проблеми ОУН-УПА, голодомору, входження в НАТО мають вирішуватися на рівні вчених, експертів, широкої громадськості і лише потім пропонуватися владою суспільству в цілому. По-третє, він повинен тримати на високому рівні планку інтелектуальних вимог до самого себе. Особливо коректно слід ставитися до історії власного народу, сприймати її такою, якою вона була насправді. Ш. де Голль: „Справжня школа, яка дає право наказувати, - це висока культура” [12].

Стосовно політичної еліти. Справжня правляча політична еліта в Україні, як свідчить реальність, тільки формується. Управлінська еліта, якщо вона прагне відігравати роль політичного класу, покликана володіти політичною культурою, тобто професійно знати закони суспільно-політичного державного устрою, професійно вміти застосовувати ці знання у своїй сфері, професійно налагоджувати відносини з колегами. При цьому нести правову та моральну відповідальність за стан справ у галузі, якою вона керує. Одна з проблем тут — викорінення тотальних проявів корумпованості, що нині проникла не тільки в політичну, а й практично в усі сфери суспільного життя. Для боротьби з корупцією важливо, щоб вищі посадові особи держави були порядними людьми і не перебували під тиском олігархічних кланів. Адже небезпека криється саме в їх оточенні. Тут непоодинокі випадки прояву хабарництва. Але з беззаконням належить боротися за допомогою закону і тільки закону. Концептуальною основою нормативно-правових актів у боротьбі з корупцією мусить бути не документування наслідків цього негативного явища, а створення умов, які б виключали можливість корупційних проявів: має діяти невідворотно механізм політичної, правової відповідальності владних осіб. Т. Джеферсон: „Протистояти корупції і тиранії треба до того, як вони заволодіють нами. Краще взагалі не пускати вовка у вівчарню, ніж сподіватися на те, що зумієш вирвати йому зуби і кігті після того, як він туди увійде” [13].

Якщо цю тенденцію не подолати, то наслідком може стати становлення такого суспільного устрою, в якому навіть за чітко визначених повноважень різних гілок влади чесність, порядність, обов'язковість, професіоналізм перестануть сприйматися як моральні орієнтири соціальної поведінки. Жити в аморальній державі може стати нормою. „Через те у нинішньої української влади залишається єдиний вибір - або залучити у свої ряди справжніх професіоналів, які, доклавши титанічних надзусиль, зможуть виправити існуючу ситуацію, або вони будуть зметені вихром історичних змін” [14].

Корінних змін вимагає система виборів парламенту і рад всіх рівнів. Нинішня пропорційна виборча система значно погіршила ситуацію з формуванням представницьких органів. З одного боку, вона віддалила політиків від народу, з іншого – дала можливість проникнути в депутати цілими списками повним непрофесіоналам, які ставлять власні інтереси

вище над усі інші і для цього використовують владу. В результаті нова влада виявилась непрофесійною.

Змін на краще можна чекати лише за умови становлення двох - трьох потужних політичних партій, у змаганні яких за владу при досконалій виборчій системі і з'явиться справжня владна еліта, правлячий політичний клас, який володіє високими професійними і моральними рисами, стратегічними цілями і волею для їх здійснення. І від того, якими темпами відбуватиметься цей процес, яку стратегію розвитку визначить правлячий політичний клас, залежатиме майбутнє української держави.

І насамкінець: проблема, розв'язання якої значною мірою сприятиме розвитку соціально-правової держави і громадянського суспільства в Україні, — **напрацювання консолідуючої ідеології.**

Виходимо з того, що громадянське суспільство ґрунтується на принципі ідеологічного плюралізму, реальному праві всіх суб'єктів безперешкодно відстоювати ідеї, теорії, погляди, які віддзеркалюють різні аспекти життя суспільства. Цей принцип не виключає, а передбачає наявність ідеологічного консенсусу відносно найбільш важливих і значущих для розвитку громадянського суспільства цінностей. Як підтверджує досвід, ці цінності можуть бути визначені в межах політичної нації, яка спроможна об'єднати країну, що після президентських і парламентських виборів ідеологічно розкололася майже на дві - Схід і Захід - рівні половини. Ключовими цінностями загальногромадянської ідеології могли б стати порядок, стабільність, патріотизм, гуманізм, демократія, соціальна справедливість.

Кожна держава і її народ прагнуть сформувавши ідею, проект життя громадян своєї країни. Слід погодитися з тим, що національна ідея - це не етична, а державно-політична категорія. Формування національної ідеї - справа не проста. На це, можливо, підуть роки. Але уже сьогодні необхідно вирішувати реальні життєві проблеми, які сприяли б поліпшенню життя співвітчизників. Таким могло б бути питання викорінення бідності. В майбутньому, коли бідність подолаємо, суспільство могло б сприйняти ідею соціального партнерства, про продуктивність якої свідчить і досвід європейських країн, де цей інститут функціонує багато років.

Важливу роль у розв'язанні цього завдання може і повинна відіграти духовна еліта, яка професійно володіє словом, образом, гаслом, здатна апелювати як до сумління, так і до розуму, не повинна дотримуватись позиції відсторонення від державних проблем, а повернути собі втрачений голос, стати справжньою совістю нації і сказати своє слово так, щоб її почули і суспільство, і правляча еліта. Маємо яскраві, але все ще поодинокі приклади: незаангажовані публікації в засобах масової інформації І. Дзюби, Б. Олійника активно впливають на суспільну думку.

У зовнішньополітичній сфері перед країною, її дипломатичною елітою постало важливе завдання - вибудувати власну, орієнтовану

на національні інтереси політику. Україна мусить мати своє політичне обличчя і діяти, насамперед, у власних інтересах, а не в інтересах інших держав. Щодо моделі реалізації безпеки у світі загалом і в Східній Європі зокрема, прийнятній для України, то важливою передумовою тут є відмова від однополярного центру сили, яким нині є США, і перехід до кількох центрів (США, Росія, ЄС, Китай, Індія). Обираючи шлях власної безпеки, Україна має визначити для себе або модель країн Східної Європи, які є членами НАТО і ЄС, де господарює транснаціональний капітал. Або модель, за якої командні висоти в економіці утримує національний капітал, а сама країна має нейтральний статус, не вступаючи ані в НАТО, ані у військовий союз з Москвою, що гарантує добрі стосунки і з Європою, і з Росією. Останнє положення неоднозначно сприймається політичною елітою, та все ж воно має право на існування.

На сучасному етапі роль української держави в розвитку громадянського суспільства зростає. Самі інститути громадянського суспільства потребують сильної державної влади, яка б створила правові, політичні, організаційні умови для їх існування, виступила гарантом їх функціонування. Саме інститутам громадянського суспільства належить зосередити зусилля на вирішенні головного питання: як при реформуванні суспільства і влади уникнути хаосу і захистити автономію і свободу людської особистості, не забуваючи при цьому про соціальну справедливість.

Література:

1. **Журавський В. С.** та ін. Політична еліта України: теорія і практика, трансформації. - К., 1998. - 264 с; **Пахарев А. Д.** Мыслители о правителях: историко-политологический аспект. - К.: Знание Украины, 2001. - 270 с.

2. Ролі та місце політичної еліти України у становленні української державності присвячено тематичний випуск журналу „Національна безпека і оборона”. - 2003. - № 9. - 56 с.; спеціальні випуски журналу „Політичний менеджмент”, вийшли друком 2006 р. - 222 с.; 2007 р. - 262 с.

3. Конституція України. - К.: Парламентське видавництво, 2006. - С. 5.

4. Див.: Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. - 2-е вид., доп. і перероб. - К.: Генеза, 2004. - С. 182 - 183.

5. **Дзюба І.** На еліту надійся, а сам не плошай // Національна безпека і оборона. - 2003. — № 9. С. 36.

6. Див.: Фокус. - 2008. - № 9. - С. 26 - 29.

7. Див.: Політологічний енциклопедичний словник. - С. 666.

8. Див.: Оголошено офіційні результати виборів // Урядовий кур'єр. - 2007. - 17 жовтня.

Фелікс Рудич

9. Цит. за: Політологічний енциклопедичний словник. – С. 87.

10. Цит. за: **Медведев Р.** Владимир Путин. Восемь лет спустя // 2000. – 2008. – 8 - 14 февраля.

11. Див.: **Врублевський В.** Портрет президентів в оправі історії. До річниці „режимної перезміни” // День. - 2005. - 9 грудня.

12. Цит. за: Человек и его миссия. Шарль де Голль - великий французький націоналіст // День. - 2006. - 9 сентября.

13. Антология мировой политической мысли. - В 6. т. - Т. I. Зарубежная политическая мысль: истоки и эволюция. - М., 1997. - С. 535.

14. Цит. за: **Карасев В., Корниенко У.** Конституционный цикл: продолжение следует // День. - 2007. - 10 февраля.